

## KREATIVITÁS AZ ISKOLÁBAN

**A kreativitás és innováció európai éve kapcsán kíváncsiak voltunk, hogy miként jelenik meg a kreativitás az iskolában, az oktatási rendszerekben; foglalkoztatja-e egyáltalán a téma a szakembereket. Erről a kérdéskörről kérdeztük Kaposi Józsefet, az OFI tudományos munkatársát, iskolaigazgatót, drámapedagógust, egyetemi oktatót.**

- *A kreativitás és innováció európai éve kapcsán gyakran találkozom azzal a kimondott vagy csak sugalmazott állítással, hogy mindannyian kreatívak és innovatívak vagyunk, vagy legalábbis azzá válhatunk, ha... Ön mit gondol erről a kérdésről, valóban minden emberben van eredendő kreativitás? Hogy lehet ezt tetten érni, egyáltalán definiálható-e a fogalom?*

Az, hogy minden emberben van kreativitás, szerintem biztosan igaz. Megítélésem szerint ez nagyon sokféleképpen nyilvánulhat meg, nem csak művészeti vagy műszaki területekre kell gondolni, hanem általában az élet problémáinak megoldására. Biztosan mindannyian kerülünk olyan helyzetbe, amikor a korábban ismert rutinszerű megoldások nem jöhetnek szóba, hiszen az életünk számos kiszámíthatatlan pillanatból áll, és ilyenkor kreatív megoldásokat kell találnunk. De mit nevezünk valóban kreatív megoldásnak? Én az olvasmányélményeimből arra emlékszem, hogy az a kreatív ember, aki olyat tud egy nagyon végletes helyzetben kitalálni, amire a másik, vagy a többség nem gondol.

Itt van például a tanmese – nem tudom mennyire ismert a történet –, hogy a vár védői szorult a fogyó élelmiszerek miatt tragikus helyzetbe kerülnek Végül is nincs más alternatíva, mint vagy feladják a várat és akkor elpusztulnak, vagy élelemhiányban halnak meg. És akkor jön egy kreatív ember, aki azt mondja, hogy rendezzenek egy látványos lakomát, és azzal jelezzék az ellenségnek, hogy még egy évre elegendő élelmük van, miközben persze már alig van valami a raktárakban. Fel is húznak egy nagy ökröt, aminek láttán az ellenség valóban azt mondja, hogy: „Úristen, ezeket nem érdemes tovább ostromolni, mert vagy egy évig is kitartanak még”. És az ellenség elmegy.

Itt ugye két rossz alternatíva kapcsán hozta meg valaki azt a kreatív megoldást, amire nem lehetett számítani. Ez az, amit szerintem valóban kreativitásnak lehet nevezni. Olyan új helyzet, olyan új megoldása valaminek, amit a klasszikus történelem pl. Nagy Sándor kapcsán a gordiuszi csomóra mond. A kreatív megoldás biztosan olyan, amire nem számítanak, amire nem lehet előre felkészülni, és amit nagyon sokszor mégis fontos alkalmazni.

- *Én azt hallom mindenkitől, aki felnőttekkel és gyerekekkel is foglalkozott már, hogy a gyerekek még sokkal kreatívabban vesznek részt bármilyen tevékenységben. Igaz-e a sokak által emlegetett állítás, miszerint az iskolarendszer maga öli ki a gyerekekből az eredendő kreativitást?*

Az oktatási struktúra ma alapvetően a reprodukálásra szocializálja a diákokat. Tehát nem arra, hogy találjon ki valami újat, hanem arra, hogy amit a tanító vagy tanár elmondott, azt mennyire tudja magáévá tenni, visszamondani. Azt gondolom, – és nem hiszem, hogy ezzel egyedül lennék –, hogy rossz pályára állt a magyar oktatás, de már nagyon régen, amióta a szinte kizárólag reproductív tudást helyezi a középpontba. Az igazán súlyos probléma, hogy így szocializálódott a mai pedagógus társadalom jelentős része is. Pedig ahhoz, hogy valamiféle elmozdulás legyen ezen a területen, első lépésként a pedagógusok kreativitását kellene fejleszteni. Teret adni, lehetőséget adni nekik, hogy éljenek ezzel a képességükkel a napi munkájuk során.

Szoktam volt mondani, hogy nem kreatív pedagógus nem tud kreatív gyerekekkel foglalkozni. Vagy pontosabban foglalkozni tud, de annak általában csattanás a vége, mert amikor kiderül, hogy gyökeresen mást gondolnak, akkor azok az energiák, amelyek egymást erősíthetnék, inkább kioltják egymást. Azt gondolom tehát, hogy az iskolában, minimum az alsó tagozaton, de később is, sokkal több olyan óra kellene, amelyben lehetőség van nyitott megoldásokra, nem lezárt, tesztyszerű, A-B-C, bekarikázom, kihúzom, stb. Mondok egy példát, amit a feladatfejlesztésnél készítettünk, és ami épít a diák kreatív megoldására.

1848-as forradalom és szabadságharc, a probléma az, hogy a huszárokat – akiket megszavaztak – föl kell szerelni, és az is megvan, hogy egy huszárnak milyen eszközei kell legyenek. De hát ahogy ez általában lenni szokott, annyi pénz nincs, hogy mindent megkaphasson a huszár a huszárságához. Meg kell vitatni, hogy mit lehet elhagyni belőle, mert a költségvetés csak ennyit bír, többet nem. És akkor elindulhat a vita, hogy a szabályra nincs szükség, vagy inkább a lókaparóra, netán a csákó díszítőire. A lényeg az, hogy itt alternatívák vannak, és ezzel olyan feladathelyzetbe hozzuk a diákot, ahol nyitottan, nem lezártan kell választ adnia. Persze az is sokkal nehezebben megítélhető, hogy mi a jó megoldás ebben az esetben, de biztosan segítünk a diáknak abban, hogy kreatívan közelítse meg a dolgokat. Másrészt pedig fontos, hogy azt az érzését is erősítsük, hogyha a tanártól eltérő megközelítést talál, mint diák, az nem baj, sőt jó is lehet, mert nem kell ugyanazt gondolni egy versről, egy történelmi szituációról, de még akár egy fizikai kísérletről se, mint amit a másik ember, adott esetben a tanár gondol.

- *Vannak kifejezetten a kreativitás fejlesztésére szolgáló módszertani eszközök, vagy ismert-e olyan kutatócsoport, aki ezen dolgozik? Egyáltalán mennyire fontos, hogy a kreativitás fejlesztése középpontban álljon az iskolai nevelésben?*

Számos pedagógiai eszköz létezik, és ezek közül nagyon sok fejleszti, fejlesztheti a kreativitást. A probléma az, hogy noha az étlapon nagy a választék, a gyakorlatban mégiscsak a közkonyhák menüsorát kapjuk, amiben csak néhány étel szerepel, és ez nagyon egysíkúvá teszi az „étkezést”. Tehát nem az a baj, hogy nincs kidolgozva kellő mennyiségű eszköztár vagy módszertani anyag, hanem az, hogy a gyakorlat, noha ötvenet is használhatna, lényegében csak ötöt használ, esetleg nyolcat. Pedig ötvenre lenne szükség, főleg ha abból indulunk ki – és a jövő oktatásában mindenképp abból kell kiindulni –, hogy a tanároknak képesnek kellene lenniük egyénre szabott feladat kiadására, személyre szabott figyelemre.

Sokan, sokfélével gondolnak a világon és biztos, hogy az ún. tudásgazdaság kreatív embereket igényel, olyanokat, akik új dolgot tudnak kitalálni, mondani, vagy másképp közelítik meg a problémákat. Ez viszont jelenleg egyáltalán nincs beépítve az iskolarendszerű oktatásba, sőt inkább az ellenkezője. És ez rengeteg dologtól függ, egyrészt a tantárgyi struktúrától, másrészt a tanári szocializációtól, felkészítéstől és a tanári közösségek gondolkodásától, valamint attól a közegtől is, amelyben élünk, és amelyben – én azt szoktam mondani –, hogy mindenki gyorsan akar meggazdagodni és gyorsan akar tudást szerezni a lángossütőtől kezdve a brókerig. Miközben az oktatás és nevelés az egy lassú és sokáig kiszámíthatatlan folyamat, aminek aztán a végén hirtelenjében ott lehet a gondolkodó és az új válaszok adására képes ember.

- *Mérhető a kreativitás? Tegyük fel, hogy valami csoda folytán, esetleg az oktatáspolitikai tudatos támogatásával a tanárok elkezdenek kreatívabban tanítani, és ennek következtében a jövő nemzedék elvileg kreatívabban kerül ki az iskolapadból, akkor vannak-e olyan módszerek, hogy ezt objektíven mérni is tudjuk?*

Én is szívesen vennék egy olyan sublert, tolómérőt vagy zollstockot, amire azt mondják, hogy tessék, ezzel lehet mérni a kreativitást, de sajnos nincs ilyen és én nem is tudom, hogy hol áll ennek a fejlesztése, pedig ez is borzasztó fontos lenne. De bizonyára azok a gyerekek, akik

ma igazán el tudnak mélyedni valamiben, vagy nagyon meg akarnak érteni valamit, azok később képesek lesznek ebben is új eredményt felmutatni. Mert akik új megfogalmazásokat, új kérdéseket tesznek föl, akik a tanári magyarázat közben mernek jelentkezni, ha nem értenek valamit, azok is a kreativitás előfeltételeit hordozzák magukban. Akik valóban meg akarnak érteni valamit, azok később meg is akarják oldani az őket foglalkoztató problémákat, akár a szabad idejükben, otthon is. Ez bármi lehet, egy újság szerkesztése, színdarab, énekmű, kerékpártúra, természettudományos kísérletet, de a lényeg, hogy a kreativitás ott kezdődik, hogy valaki egy probléma iránt komolyan elkezd érdeklődni.

A jövő iskolája szempontjából nagyon lényeges szerintem, hogy az eredetiséget az iskola ne háttérbe akarja szorítani, hanem erősítse azt. A németek használják azt a kifejezést, hogy érintettség. Olyan feladatot, olyan szituációt kell teremteni, ami megérinti a diákot, mert akkor elindul bene valami. Az, amit ma klasszikusan tanulásnak nevezünk, hogy egy könyv fölé görnyedve igyekszünk elsajátítani valamit, az lehet, hogy jó a memóriafejlesztésre, vagy szókincsfejlesztésre is, de a kreativitás fejlesztéséhez ennél többre is szükség van. Hogy a kreativitás miből táplálkozik, az nagyon összetett, de egyik fontos eleme lehet a tantárgyköziség szélesebben elterjedt gyakorlata, tehát amikor összevontan, komplexen kezelünk egy problémakört.

- *Ehhez kapcsolódik utolsó kérdésem is. A kreativitás és innováció évének magyarországi programjai között is kiemelt helyet kapnak azok a programok, melyek a kulcskompetenciák fejlesztésére irányulnak az egész életen át tartó tanulás folyamatában. A kompetenciaalapú oktatás, a tantárgyköziség, a nem szakrendszerű oktatás bevezetése pedig ehhez kapcsolódó aktualitás az iskolák életében. Van-e valamilyen összefüggés a kreativitás és a kulcskompetenciák fejlesztése területén? Elképzelhető-e, hogy a kulcskompetenciák sikeres fejlesztésének eredményeként eleve kreatívabb diákok fognak kikerülni az iskolapadból, akik aztán kreatívabb felnőttekké is válnak?*

A kulcskompetenciák jó terepet adhatnak a kreativitás fejlesztésének, de ez nem jelent mást az én olvasatomban, mint pl. egy futball meccshez biztosítani a pályát, aminek megfelelő a füve, jó helyen vannak fölfestve a vonalak, szabványos a kapu, a szögletzászló és minden egyéb feltétel is kiváló. De ahhoz, hogy ott élvezetes mérkőzés vagy eredményes tanulás legyen, ahhoz még nagyon sok szereplő együttműködése szükséges. Az oktatási kormányzat lehet ebben a játékvezető, aki olyan szabályrendszert dolgoz ki, hogy az ott levő huszonekét játékos mindent megkapjon azért, hogy utána a publikum – nevezzük ezt nemzetgazdaságnak, vagy közös jövőnknek – elégedetten álljon fel. És itt jön még be az edző, azaz a tanár szerepe. Ma a tanárok úgy gondolják, hogy a tanítási órák legnagyobb részében neki kell a legtöbb teljesítményt nyújtaniuk – edzőként úszni, futni, labdát kezelni – pedig nem újdonság, hogy az ő dolga, hogy a versenyzője legyen eredményes, akár jobb is, mint ő. Ehhez pedig nem neki kell szépen tempózni a medencében, hanem a tanulóinak.

Ehhez sajnos nem sokat segít általában a családi háttér sem, mert ma erősen jellemző, hogy a gyerekek túl vannak kényeztetve, kiszolgálva, nincsenek hozzászokva, hogy feladataik vannak, akár ilyen egyszerűk is, mint virágöntözés vagy szeméttelvitel. Így pedig nem tanulják meg, hogy meg kell oldani problémákat, erre sem a szülők, sem az iskola nem készíti fel őket. Pedig az lenne a kívánatos, ha a családok és az iskola együttműködve dolgozna azon, hogy a jövő generáció nyitott legyen, keresse az új megoldásokat, vállalja, hogy ő nem úgy gondolkodik, mint más, megértse azt, hogy a másik nem úgy gondolkodik, mint ő, és ezért ne rekessze ki. Vagyis fejleszteni kell a toleranciát, a szolidaritást, és az együttműködési készségeket a diákokban, de ezt jelen pillanatban – ritka pozitív példától eltekintve – kevés dolog szolgálja az iskolai nevelésben. Ugyanakkor pozitív fejlemény, hogy a szociális kompetenciák – mint egyik kulcskompetencia terület – fejlesztése mind a NAT-ban, mind a

helyi tantervekben már le van írva, nagybetűkkel kiemelve, de a valódi kérdés az, hogy hogyan fog ez megjelenni az egyes órák szintjén.

- *Nincs annak valós veszélye, hogy ha mindenki kreatívvá válik, akkor túlságosan individuális lesz a társadalom?*

Az egyéniség kultusza mellett az együttműködés fontos szerepe is jelen van a mai világban, és nagyon sokszor az egyén kreativitásához a többiek kreativitására, vagy elfogadására is szükség van. Nem fog mindenki Rubik-kockát feltalálni, de nincs is rá szükség, hiszen a legtöbb feladat egy csapat közös kreativitását igényli. Persze a csapatnak is kell egy vezető, a karmester, aki meg tudja teremteni a különböző hangszerek közti összhangot, hogy a hegedűsök, fúvósok együttműködése és ne egymás kiszorítása történjen. Persze gyakran találkozunk azzal, hogy a kreatív emberek nehezen kezelhetők, az iskoláknak is sokszor ez okozza a legnagyobb gondot, hogy nem tud mit kezdeni azokkal, akik kilógnak a sorból. Ez a pedagógus munkában is nagyon nehéz, mert sokan azt igénylik, hogy legyen minden leírva, lehessen ahhoz igazodni, de ehhez egyforma gyerekek kellenének, és persze egyforma helyzetek. De ahány gyerek annyi féle, és annyiféle helyzet, amit nem lehet előre tudni, és még egy igazán jó tanár sem biztos, hogy rögtön elsőre jól tud reagálni. Ezt tudomásul kell venni, számos esetben a tanár is hibázik, de akkor persze azt is el kell fogadni, hogy miért ne hibázhatna a gyerek is, aki ráadásul éppen keresi önmagát. Más hétköznapi kapcsolatokban se működik az, ha valaki a másikat olyanná akarja formálni, mint amilyen ő. A nevelésben arra kellene sokkal több figyelmet fordítani, hogy ahhoz segítsük hozzá a diákokat, hogy hogyan tudnak leginkább olyanokká válni, ami nekik jó, ami a valódi egyéniségük.

- *Köszönöm szépen, ez nagyon jó zárszó volt, talán más nem is segítheti jobban a gyerekek eredendő kreativitásának támogatását.*

*A beszélgetést készítette: Szegedi Eszter*